

מבוא

מלחמת לבנון השנייה היא השם הרשמי שאותו העניקה, בדיעבד, ממשלת ישראל לעימות הצבאי שהתנהל בין מדינת ישראל לבין ארגון חזבאללה הלבנוני מ־12 ביולי עד 14 באוגוסט 2006. לעימות הזה היו מאפיינים שונים מאלה שאפיינו את מלחמות ישראל בעבר, והן את האירועים הקודמים במסגרת המאבק המתמשך מאז 1982 מול חזבאללה עצמו.

כבר ב־1982 היה לחזבאללה יכולות צבאיות משמעותיות, ודפוסי הפעולה שלו היו שבין צבא סדיר ובין אלה של לוחמת גרילה. בתחילת העימות, בחרו מקבלי החלטות בישראל, במודע, לצאת למבצע הרתעה שהיה שונה בעיניהם באופן מובהק ממבצע הכרעה. עם זאת, התשתית התפיסתית לניהולו של מבצע מן הסוג הזה לא הייתה מגובשת דיה, וההתנהלות של כל הדרגים בנוגע למימושו חשפה פערים רבים שהובילו הן לרטרוריקה בעייתית והן לכמה החלטות שגויות. על דרך הפעולה הצבאית של ישראל נמתחה ביקורת רבה: היא העדיפה להפעיל כמעט רק את כוח האש שלה, באמצעות חיל האוויר והארטילריה, והייתה הססנית מאוד בהפעלת כוחות היבשה המתמרנים. למעט מבצעי פשיטה מוגבלים, לא בוצע תמרון משמעותי של כוחות היבשה עד לשלבים מאוחרים יחסית של המלחמה. כשהוחלט לבסוף על מהלך כזה – הוא בוצע באופן חלקי ביותר, והופסק לפני שהושגו יעדיו.

בדיעבד, התברר שההרתעה שאותה ביקשו להשיג מקבלי החלטות בישראל אכן הושגה בדמותה של תקופת שקט ארוכה. עם זאת, נותרה המלחמה בזיכרון הציבורי כהזדמנות שהוחמצה. צה"ל, על כל יכולותיו המתקדמות, לא הצליח להפסיק את ירי הרקטות המתמשך על יישובי הצפון ובתום המלחמה, כעבור 34 ימים, חזבאללה לא הובס. 4,000 הרקטות שנחתו בשטח ישראל המחישו לישראל הן את מגבלות כוחו של צה"ל והן כמה ממאפייניה של המלחמה בימינו.

המאמר הזה עוסק בהיבטים האסטרטגיים והאופרטיביים של הפעלת הכוח הצבאי של ישראל במלחמת לבנון השנייה, ובמרכזו עומד הפער שבין תחושת ההחמצה לתוצאותיה כפי שהן נתפסות לאחר כעשור. בבסיסו של המאמר מונחת הטענה, שמלחמת לבנון השנייה הייתה יותר מכול אירוע למידה משמעותי עבור ישראל. גם חזבאללה למד במלחמת לבנון השנייה כמה דברים משמעותיים – הן על עצמו, הן על ישראל, הן על מאפייני המלחמה בימינו והן על מחיריה.

שלא במפתיע, הן ישראל והן חזבאללה הגיעו למסקנות דומות על הצורך להימנע מהסלמה ומהידרדרות, על הבעייתיות שבהתמשכות הלחימה, על הצורך לפעול לקיצורה ועל הקשיים לעשות זאת. את תקופת השקט הארוכה בגבול הצפוני ניתן לייחס, בראש ובראשונה, ללמידה האסטרטגית הזאת של שני הצדדים ולהרתעה ההדדית שנוצרה ביניהם.

מלחמה מסוג אחר

ב־12 ביולי 2012, יום השנה השישי לפרוץ מלחמת לבנון השנייה, נשא אהוד אולמרט, שהיה ראש הממשלה במהלכה, הרצאה בכנס של המכון למחקרי ביטחון לאומי. את ההרצאה פתח בהערה כללית: "המאמץ הצבאי שהפעילה מדינת ישראל בלבנון בקיץ 2006, הוא אירוע שמוגזם לקרוא לו מלחמה".

תא"ל (מיל') איתי ברון
 לשעבר רח"ט מחקר באמ"ן

מבט מפוכח על מלחמה מסוג אחר

בהיעדר ניצחון ברור וחד־משמעי, במבצעים שתכליתם להשיג הרתעה יש להפריד, ככל שניתן, בין האירועים והתחושות במהלך הלחימה לבין השפעותיה בטווח הבינוני והארוך

גדוד חרב עם כוחות שריון והנדסה למרגלות ראש הנקרה במלחמת לבנון השנייה. צה"ל, על כל יכולותיו המתקדמות, לא הצליח להפסיק את ירי הרקטות המתמשך על יישובי הצפון ובתום המלחמה, כעבור 34 ימים, חזבאללה לא הובס

גבוהה יחסית ומול אויב בעל אופי ייחודי – הקשו על ההנהגה המדינית, על הדרג הצבאי הבכיר, על הלוחמים עצמם וגם על הציבור הרחב, להתאים את דפוסי החשיבה והפעולה שלהם לאופי העימות. גם הביקורת לאחר המלחמה על אופן ניהולה בכל הדרגים, הושפעה מהקושי הזה, אף שזיהתה בצורה נכונה כמה ליקויים וכשלים מהותיים.

עוצמתו של הדימוי הייתה רבה כל־כך, עד שהשאיפה להכרעה ברורה וחד־משמעית במלחמת בזק קצרה עמדה גם ביסוד ההתבוננות של ישראל במהלכה של המלחמה ובתוצאותיה. אבל המלחמה ב־2006, כמו המבצעים שבהם הייתה מעורבת ישראל אחריה, ממחישים כי המציאות הנוכחית שונה. מקובל להניח שהמלחמה היא, בראש ובראשונה תופעה תקופתית, ובמידה רבה חברתית. מלחמת לבנון השנייה לא הייתה דומה למלחמות שנוהלו בעשורים הראשונים בין ישראל לערבים. היא לא התנהלה בין שתי מדינות לאום, היא לא הייתה טוטלית ושני הצדדים לא חתרו בה להכרעה באמצעות כיבוש שטח או השמדת כוחות. היא הייתה מלחמה, אך מסוג אחר.

חזבאללה הבין לעומק את העניין הזה, והציג מול הדימוי של ישראל בנוגע למאפייני המלחמה תפישה מגובשת היטב, שבמרכזה מאמץ מכוון להאריך את משך הלחימה, ובעיקר למנוע מישראל ניצחון ברור וחד־משמעי. המשמעות – מאמצי חזבאללה כוונו בעיקר לצורך הגברת שרידותו והפגנתו. הדרך העיקרית שבה עשה חזבאללה שימוש לצורך כך, היא ירי

גם בעיצומם של האירועים עצמם, נמנעה הממשלה בראשותו לעשות שימוש במושג זה בהקשר למבצע הצבאי בלבנון. עתירה לבג"ץ, בבקשה שיוורה לממשלה להפעיל את סמכותה ולהכריז על מלחמה, נדחתה אף היא במהלך האירועים – בית המשפט הבהיר במפורש, כי על־פי ראייתו אכן אין מדובר במלחמה. גם הדרג הצבאי הבכיר נמנע מלהגדיר את האירועים כמלחמה.

ההימנעות הזאת של כל הגורמים מלהגדיר את האירועים כמלחמה אינה מקרית. הדימוי הכללי של רבים מאיתנו בנוגע למאפייניה של המלחמה, היה עד לפני זמן לא רב פועל יוצא של צורת מלחמה מסוימת, שאפיינה את התקופה המודרנית (בערך מאמצע המאה ה־18) ותאמה את דפוסי המלחמות הראשונות בין ישראל למדינות ערב. המלחמה מהסוג הזה הייתה טוטלית בעוצמתה, תעשייתית במהותה, התנהלה בין מדינות לתכלית מדינית מובהקת, ותוצאתה הייתה, בדרך־כלל, ברורה וחד־משמעית. השאיפה להשיג הכרעה מהירה וחד משמעית, המהלך המתמך של כוחות היבשה כמייצג המובהק של הכרעה כזאת, ההפרדה הברורה בין החזית לעורף – כל אלה היו מאפיינים מובהקים של מלחמות מהסוג הזה.

זהו הדימוי שהיה בתודעתם של ישראלים רבים בפרוץ האירועים בקיץ 2006, והוא זה שהקשה על ההכרה בכך שמדובר במלחמה, גם אם בעלת מאפיינים אחרים. כמה מאפיינים כלליים של סוג המלחמה הזה היו מוכרים לישראלים כבר יותר משני עשורים, אך הופעתם במרוכז, בעימות בעצימות

▶ הרקטות המתמשך על ישראל.

המלחמה, והמבצעים שאחריה, הבהירו את הקושי לממש את השאיפה המסורתית של ישראל לקצר את משך המלחמה ולהגיע להכרעה ברורה וחד-משמעית. עם זאת, הם הבהירו את מגבלותיה הקשות של תפישה שאימצו חזבאללה וגורמים נוספים להתמודדות עם ישראל. תפישה זאת אמנם הצליחה להביא להימשכות הלחימה, ולתחושות קשות בצד הישראלי. עם זאת, ככל שהתמשכה הלחימה, התגבר גם הנזק לחזבאללה וללבנון, שהיה משמעותי יותר מהערכותיו של חזבאללה בנוגע לנזק הצפוי בעימות כזה.

הדרך למלחמה

רבים רואים בהריגת שלושת חיילי צה"ל ב-7 באוקטובר 2000 וחטיפת גופותיהם ללבנון, כתחילתם של האירועים שהובילו למלחמת לבנון השנייה. אין ספק שהחטיפה היא אכן נקודת ציון משמעותית בדרך למלחמה, אך שורשיה של המלחמה נמצאים, בשני הצדדים, בשורה של התפתחויות שהתרחשו מאז שנות ה-80 ובעיקר בשנות ה-90 של המאה ה-20. אלה היו השנים המשמעותיות להתפתחות האופרטיבית של חזבאללה, ולשינויים עמוקים בתפיסת ההפעלה של צה"ל. שני הצדדים הגיעו למלחמה עם תפיסות, דפוסי פעילות ואמצעים שהתפתחו, נבנו והתגבשו בשני העשורים שקדמו לה.

ההתפתחויות בחזבאללה

במלחמת לבנון השנייה מימש חזבאללה תפישה אופרטיבית שלמה שהתפתחה אצלו, ואצל גורמים אחרים, במהלך שנות ה-90. במרכז של התפישה הזאת עמדו הכרה עמוקה בעליונותה הצבאית-טכנולוגית של ישראל, אך גם הערכה שניתן להחליש אותה באמצעות פגיעה בנקודות התורפה

ובנקודות התלות האסטרטגיות והאופרטיביות שלה. הכוונה היא בעיקר לרגישות הגבוהה לאבדות, לחוסר היכולת להתמודד עם מלחמה ממושכת ולמגבלות שנובעות מהעדיפות, שהלכה והתבררה בשנים האלה, להפעלת הכוח האווירי. מרכיב אחר של התפישה, היה הרעיון של ניצחון באמצעות אי הפסד. זוהי וריאציה מקורית על רעיון ההתשה, המבוסס על הבנה עמוקה של תפיסות היסוד הישראליות בענייני צבא וביטחון. חזבאללה זיהה את הצורך של ישראל בניצחון ברור וחד-משמעי במלחמה קצרה, וראה במניעתו של ניצחון כזה ניצחון שלו.

אסטרטגיית ה"הכלה"

החל משנות ה-90 הסתמן שינוי יסודי וברור בתפיסת ההפעלה המקורית של צה"ל, שבמרכז עמד עד אז הרעיון של העברת המלחמה לשטח האויב באמצעות המהלך המתמרון של כוחות היבשה. השפעותיו הברורות של שינוי זה באו לביטוי בזירה הלבנונית, עוד במבצעי האש שנועדו להתמודד עם ירי תלול מסלול שביצע חזבאללה על יישובי הצפון (מבצע "דין וחשבון" ב-1993 ומבצע "ענבי זעם" ב-1996). בשני המבצעים העדיפה ישראל להפעיל את כוח האש שלה, ונמנעה מלהפעיל כוחות

יבשה. זאת הייתה סטייה ראשונה, גלויה וברורה, מתפיסת ההפעלה המקורית. דרך הפעולה החדשה, עמדה בניגוד בולט לדרך שבה התמודדה ישראל עם איום של טרור משטח לבנון במבצע ליטאני (1978) ובמלחמת לבנון הראשונה (1982).

לאחר נסיגת כוחות צה"ל מלבנון, אימצה ישראל אסטרטגיה של הרתעה מול חזבאללה, שכוונה בעיקר נגד סוריה. בבסיסה של האסטרטגיה עמדו תפישה פוליטית, שראתה את סוריה אחראית לנעשה בלבנון, ותפישה צבאית שהעריכה כי מול סוריה ניתן להפעיל ביתר יעילות את כוח האש. כל זאת, במטרה לכפות עליה להפעיל את השפעתה על חזבאללה לרסן את פעולותיו. האסטרטגיה הושפעה גם מהקשרים העמוקים, שהלכו והתפתחו בין סוריה לחזבאללה לאחר מות הנשיא הסורי חאפז' (נשמע):

חאפז) אל-אסד ועליית בנו, בשאר.

המבחן הראשון של האסטרטגיה הזאת היה כמה חודשים לאחר הנסיגה, באוקטובר 2000, כשחזבאללה הרג שלושה חיילי צה"ל: בני אברהם, עדי אביטן ועומר סואעד, וחטף את גופותיהם. ישראל לא מימשה את האיום כלפי סוריה, והבליגה למעשה על חטיפת החיילים ובהמשך על חטיפת אל"ם (מיל') אלחנן טננבאום. הסיבה העיקרית להבלגה (שאותה כינתה ועדת וינוגרד הכלה), הייתה שהחטיפה התרחשה במקביל לתחילת העימות האלים עם הפלסטינים, וישראל לא רצתה להתמודד בו-בזמן בשתי חזיתות. ואולם ההבלגה נבעה גם מחוסר נכונות עמוק יותר – של הדרג המדיני והצבאי הבכיר – לחזור אל הבוץ הלבנוני זמן קצר בליכך לאחר היציאה ממנו (ואולי גם מחוסר רצון לשדר לציבור, כי הנסיגה הובילה דווקא להסלמה). לאחר פיגועי 11 בספטמבר בארצות-הברית, הסתמנה גם מודעות של הקהילה הבין-לאומית לבעיית חזבאללה שבאה לידי ביטוי בהחלטת מועצת הביטחון 1559. ההחלטה

קראה לנסיגת הכוחות הסוריים מלבנון ולפירוק המיליציות החמושות. בשנה שלאחר מכן עוד ניסתה ישראל לממש את רעיון ההרתעה, באמצעות תקיפת מוצבי מכ"ם סוריים בלבנון כמענה לפעולות של חזבאללה, אך במקביל הבליגה על שורה של אירועים נוספים.

הנסיגה הסורית מלבנון

ב-14 בפברואר 2005 חל שינוי יסודי במצב בעקבות הירצחו של ראש ממשלת לבנון לשעבר, רפיק אל-חריירי. הרצח הסעיר את האוכלוסייה הלבנונית, ומאות אלפי לבנונים יצאו לרחובות בקריאה לנסיגת הכוחות הסוריים מהמדינה. ההפגנות הסוערות הובילו ליציאת הכוחות הסוריים מלבנון, וב-26 באפריל 2005, לאחר 29 שנים של שהייה במדינה, עזב החייל הסורי האחרון את שטח לבנון. הנסיגה נתפסה בישראל כשינוי אסטרטגי חיובי, אך ערערה את יסודותיה של אסטרטגיית ההרתעה של ישראל בהקשר הלבנוני.

ההבנה הזאת, היא שעמדה בבסיס הכנתה של תוכנית אופרטיבית חדשה להתמודדות ישירה עם חזבאללה, שכללה גם תמרון משמעותי של כוחות היבשה ("מי מרום"). במקביל,

לבנון השנייה לא הייתה דומה למלחמות שנוהלו בעשורים הראשונים בין ישראל למדינות ערב. היא לא הייתה טוטלית ושני הצדדים לא חתרו בה להכרעה

פגיעות בעורף הישראלי במהלך מלחמת לבנון השנייה. במלחמת לבנון השנייה מימש חזבאללה תפישה אופרטיבית שלמה שהתפתחה אצלו ובמרכזה עמדו הכרה עמוקה בעלייונותה הצבאית-טכנולוגית של ישראל, אך גם הערכה שניתן לקדזה באמצעות פגיעה בנקודות התורפה ובנקודות התלות האסטרטגיות והאופרטיביות שלה

ותרם תרומה משמעותית לפגיעה בכשירותו של צה"ל לממש את תפיסת ההפעלה המקורית שלו. הפגיעה במערך המילואים הייתה חמורה במיוחד.

מה ניסתה ישראל להשיג?

מקובל להניח שהמלחמה חשפה ליקויים קשים, בכל הקשור לתהליך קבלת ההחלטות בישראל ברמה האסטרטגית. כיום כבר ברור שאף שאיום החטיפה היה איום קונקרטי מאוד (שחזבאללה אף ניסה לממשו, ללא הצלחה, בנובמבר 2005), לא הייתה לצמרת המדינית והצבאית של ישראל תפישה מגובשת ומקיפה בנוגע לדרך ההתמודדות עם אתגר כזה, ועם משמעותיותו הרחבות יותר. זאת, אף שהדרגים הבכירים ביותר (ובכלל זה ראש הממשלה והרמטכ"ל) העידו שגיבושו לעצמם, בחודשים שלפני המלחמה, השקפה כללית שלפיה אסטרטגיית ההבלגה מיצתה את עצמה, ופעולה נוספת כמו חטיפה תאלץ את ישראל לסטות ממנה.

ישראל יצאה למלחמה בלא שהתקיים בצמרת המדינית שלה בירור יסודי של מטרות המלחמה המדיניות. בדיון הראשון שהתקיים בממשלה, לא היה ברור לרוב השרים שישראל נמצאת בתחילתה של מלחמה, וחלק גדול מהם התייחס לפעילות הצבאית כאל פעולת תגובה ממוקדת בזמן ובהיקף. רוב השרים סברו שנדרשת תגובה חריפה לפעולת החטיפה, אך לא התקיים דיון רציני במשמעותיות הרחבות יותר של

ישראל יצאה למלחמה בלא שהתקיים בצמרת המדינית שלה בירור יסודי של מטרות המלחמה המדיניות

התפתחה תוכנית אופרטיבית נוספת ששיקפה את השאיפה להימנע מאותו מהלך קרקעי. תכליתה של התוכנית ("שוברת הקרח") הייתה לייצר מצב חדש ושונה בזירה הלבנונית, באמצעות פעולה רבת עוצמה של אש מנגד ללא מהלך קרקעי נרחב. בשל היעדר תחושת דחיפות (שהייתה קשורה גם להערכה של הצמרת הצבאית, שהסבירות להחלטה פוליטית על חזרת חיילים ישראלים ללבנון היא נמוכה) לא הושלמו שתי התוכניות עד לתחילת המלחמה ביולי 2006. עם זאת, הן היו, במידה רבה,

התשתית התפיסתית שעליה התבססה הפעלת הכוח הצבאי של ישראל במלחמת לבנון השנייה.

צורת התמרון בתוכנית "מי מרום" לא הייתה שונה באופן מהותי מזו המסורתית - מתכונת של סד"כ גדול - שעוצבה במידה רבה על-פי מתכונת של מלחמת יום הכיפורים. ואולם, שנים של הזנחה הביאו לכך שצה"ל איבד את הכשירות לממש את תפיסת התמרון הזאת, הן באופן כללי והן בזירה הלבנונית. הפגיעה בכשירות הייתה קשורה, בין השאר, בהתפתחותה של טכנולוגיה ובלקחים שהופקו מהעימותים שבהם היו מעורבים הכוחות האמריקניים. היא הוצאה עקב הקיצוצים התקציביים, שחייבו לקבל החלטות קשות לפני שנבחנו ברצינות הראויה החלופות האפשריות. הצורך המתמשך להכריע את הטרור הפלסטיני חייב הקצאה אדירה של משאבים, בכל התחומים,

מול חזבאללה עצמו), אך החשיבה הצבאית של ישראל לא הייתה מתורגלת בהם והושפעה יותר מסוג אחר של מבצעים שתכליתם להשיג הכרעה. הפער הזה, שבין מבצע הרתעה למבצע הכרעה, ניכר מאוד בדיון על המלחמה - הן במהלכה והן אחריה.

מה היו המשימות שניתנו לצה"ל?

בדיון שנערך בממשלה בערב של יום הלחימה הראשון התברר, כי קיימות שלוש גישות שונות בנוגע לשאלה כלפי מי נכון להפעיל את הכוח של ישראל לשם השגת אותה הרתעה - כלפי המדינה הלבנונית, כלפי סוריה או כלפי חזבאללה עצמו. הגישות האלה שיקפו תפיסות שהיו קיימות גם לפני המלחמה אך לא התבררו די הצורך.

הרמטכ"ל, רא"ל דני חלוץ, ראה בתגובתה של ישראל לחטיפה נקודת מפנה בהתייחסותה של ישראל לבעיית חזבאללה, ולאחריותה של ממשלת לבנון לבעיה. הוא הציע לדרג המדיני את הרעיון האסטרטגי שהתגבש במטכ"ל - יצירת לחץ כבד על ממשלת לבנון, למימוש אחריותה ולטיפול בחזבאללה. זאת,

באמצעות פגיעה קשה בתשתית האזרחית של לבנון, ובעיקר במערכות החשמל והתחבורה (לדברי אולמרט: "בפעולה מהירה, הרסנית וקצרה ביותר"). הרמטכ"ל היה מודע, כמו כן, לחולשתה של ממשלת לבנון ולכן נראה, כי ביסוד ההצעה עמדה ההערכה שתקיפות כאלה יאיצו את הקהילה הבין-לאומית להתערב ולעמוד לצידה של ממשלת לבנון. היבט נוסף של הרעיון היה, שגרימת הנזק תביא להכרה בקרב האוכלוסייה בלבנון בכך שפעולה של חזבאללה - שהציג את עצמו כ"מגן לבנון" - הביאה דווקא להרס. באופן ספציפי, הציע הצבא לתקוף שתי תחנות כוח, ובכך לגרום לפגיעה ב-20°-30 אחוזים מההספק הכולל של רשת החשמל הלבנונית. כמו כן, הוצע לתקוף מטרות נוספות של

חזבאללה עצמו, ובכלל זה את תחנת השידור של הארגון. הדרג המדיני דחה את הרעיון הזה, וכן גם רעיון נוסף שהוצג על-ידי ראש המוסד, מאיר דגן, שביקש לתקוף גם מטרות בסוריה. בסיכום הדיון בחר הדרג המדיני ברעיון אחר, שעיקרו היה פגיעה ישירה בחזבאללה. למעשה, אישר הדרג המדיני לצבא להפעיל תוכנית מבצעית שהוכנה במשך שנים בחיל האוויר, וכללה תקיפה מקדימה של המערך הרקטי של הארגון. הרעיון היה, במובנים רבים, מרחיק לכת ומסוכן יותר אפילו מתקיפת התשתית הלאומית. הסיבה לכך היא שרוב הרקטות הוסתרו בבתיים אזרחיים, בדרך-כלל בפאתי הכפרים. הצבא נמנע מלהמליץ לדרג המדיני על תקיפת המטרות האלה - בשל החשש מפגיעה נרחבת באזרחים. בסופו של דבר הייתה הפגיעה באזרחים מצומצמת הרבה יותר מכפי שהעריך הצבא, אך האישור שנתן הדרג המדיני לתקיפה משקף את תפיסתו בנוגע לעוצמה הנדרשת של תגובת ישראל.

במקביל, הונחה צה"ל לבצע סגר ימי ואווירי על לבנון, ולמנוע אספקת נשק לחזבאללה מסוריה ומאיראן. מהלך קרקעי לא עלה לדיון רציני ביום הראשון. כשעלה לדיון בימים הבאים, התנגדו לו רוב מקבלי ההחלטות, הן בדרג המדיני והן

פעולת התגובה של ישראל וביעדיה הכלליים. בסיום הדיון פורסמה הודעה של הממשלה שהגדירה את החטיפה כאירוע חמור, הטילה את האחריות על ממשלת לבנון, אך הצביעה על חזבאללה כמי שביצע את החטיפה ועתיד לשלם את המחיר על כך. ההודעה התריעה על האפשרות לתקיפה משמעותית על העורף, והקימה צוות מצומצם יותר של שרים לצורך אישור הפעולות הצבאיות הפרטניות.

הניסוח הברור ביותר היכול להיחשב למטרות המדיניות של המלחמה, נמצא בנאום שנשא בכנסת ראש הממשלה אולמרט ב-17 ביולי 2006 - כחמישה ימים לאחר תחילת המלחמה. בנאום הזה הציג אולמרט יעדים שאפתניים למלחמה שכללו, בין השאר: החזרת החיילים החטופים, הוצאת חזבאללה מהאזור ופריסת צבא לבנון בדרום המדינה בהתאם להחלטת מועצת הביטחון 1559. ואולם, בעדותו בפני ועדת וינוגרד (ובהרצאה שנתן ב-2012), המעיט אולמרט בחשיבותו של הנאום וטען, כי המטרות מרחיקות הלכת הוצגו בכדי לרומם את המורל בישראל.

במובנים רבים, הביטוי הברור ביותר המטרות הקונקרטיות יותר של המלחמה ניתן דווקא על-ידי הצבא שהציג לממשלה, עוד ביום הלחימה הראשון, את האופן שבו הוא מבין את המטרות המדיניות של המלחמה. מהצגת הצבא עולה, כי הבין שהתכלית האסטרטגית של הפעולה הצבאית היא, בראש ובראשונה, שיקום ההרתעה של ישראל והעמקתה. זאת, באמצעות המחשת הנכונות של ישראל לגבות מחיר גבוה ולא פרופורציונלי על פעילות עוינת נגדה, בין היתר נוכח איום ברור על העורף הישראלי. באשר לשאלת החיילים החטופים שיקפה הצגת הצבא את ההבנה שהפעולה הצבאית, כשלעצמה, לא תוכל להביא להחזרתם. תכליתה של הפעולה הצבאית, בעיני הצבא, הייתה אפוא ליצור את התנאים שיאפשרו את המשא ומתן על החזרת החיילים.

ממכלול החומר שהתפרסם עולה אפוא שישראל רצתה בעיקר לשקם את דימוי ההרתעה שלה שספג, על-פי ראייתה, מהלומה קשה עקב השילוב בין שתי פעולות חטיפה שהתרחשו בגזרות שמהן נסוגה ישראל באופן חד-צדדי. בנסיבות האלה חשו מקבלי ההחלטות בישראל, כי אין מנוס מתגובה חריפה על פעולת החטיפה. ואכן, מניתוח הדברים שנאמרו במהלך אותו היום עולה, כי הם עסקו יותר בממדיה של התגובה הצבאית של ישראל ובעוצמתה, ופחות ביעדים המדיניים הפוזיטיביים שצריכה להשיג הפעולה הצבאית. למעשה, ממשלת ישראל לא החליטה לצאת למלחמה אלא לפעולה צבאית, שתשדר מסר ברור שימנע בעתיד חטיפות ופעולות נוספות בעלות אופי דומה.

עבר זמן נוסף, עד שהרעיון הזה נוסח בחשיבה הצבאית של ישראל כמבצע הרתעה, שתכליתו להשפיע על מקבלי ההחלטות של האויב להימנע מביצוע פעולות מסוימות ובאופן כללי יותר - להבטיח "תקופת שקט". אין המדובר בסוג חדש של מבצעים (פעולות התגמול בשנות ה-50 היו מבצעים כאלה, וכך גם מבצעים שנערכו במלחמת ההתשה ובעשורים האחרונים, כולל

חזבאללה אמנם הופתע מכך שהחטיפה הובילה למלחמה, אך הכין עצמו בשנים שקדמו לה לעימות שיתרחש בדפוסים הדומים לאלו שאכן התרחשו בפועל

ממשי במהלך המלחמה. בשלב הזה התחילו גם תקיפות על סמלי הריבונות של חזבאללה בלבנון, בעיקר רובע הצ'אחיה (נשמע: דאחיה) מזרם לבירות, גשרים, צירי תנועה ומפקדות.

בדיעבד, התברר שאופן הפעולה של ישראל לגיבול הנקודות המיצוי שלו בסוף השבוע הראשון של המלחמה מבחינת מודיעין מוקדם. התוכניות האופרטיביות של צה"ל, שהוכנו לפני המלחמה, זיהו את הנקודה הזאת מבעוד מועד וקבעו כי בנקודה הזאת נכון לעצור את התקיפות, לבחון את השפעתן ובמקרה הצורך – לפתוח במהלך קרקעי משמעותי. ואולם הידע האופרטיבי הזה לא יושם, ומקבלי ההחלטות לא שקלו באופן רציני את הרעיון.

עם זאת, התחושה שלפיה המאמץ האווירי אינו מוביל לפגיעה משמעותית מספיקה בחזבאללה וירי הנמשך של הרקטות, הביאו לשינוי מסוים בדפוס הפעולה של ישראל ולתחילתו של השלב השני במלחמה.

השלב השני - מהלך קרקעי מוגבל

השלב הזה, שהחל בין 19 ביולי ל-31 בחודש, כלל מבצע מתמשך של ציד רקטות מהאוויר וכלל מהלך קרקעי מוגבל. המהלך לא נועד לכיבוש שטח, ואף לא לפגיעה ישירה ברקטות קצרות הטווח, אלא לפגיעה כללית יותר בפעילי חזבאללה. על כן בוצע במתכונת של פשיטות מצומצמות למרחבים שהיו בשליטת חזבאללה.

ב-27 ביולי אישר הקבינט לצה"ל גיוס מילואים נרחב של כמה אוגדות, אך לא נתן עדיין אישור למהלך קרקעי משמעותי בשטח לבנון. עם זאת, העיד גיוס האוגדות על הכרה בכך שדרך הפעולה האווירית לא הביאה להפחתה משמעותית בירי הרקטות, ועל תחילת ההכרה במרכזיות של אמצעי הלחימה הזה בתפישה הכוללת של חזבאללה. יומיים לאחר מכן, ב-29 ביולי, השלים צה"ל את גיוס המילואים שאושר על-ידי הקבינט. באותו היום הנחה לראשונה ראש הממשלה את צה"ל, להציג תוכנית לפעולה רחבה בדרום לבנון. בשלב הזה עדיין סברו רוב מקבלי ההחלטות, כי אין להפעיל את האופציה הזאת, וכי הנזק של הפעלתה יהיה גבוה מהתועלת שתביא. גם באותם ימים, בעיצומו של השבוע השלישי למלחמה, ניכר בקרב מקבלי ההחלטות החשש הגדול ממהלך שעלול להביא לאבדות כבדות ולשהייה ממושכת של כוחות צה"ל בלבנון.

השלב השלישי - מהלך קרקעי

בדיון שנערך בקבינט ב-31 ביולי, הוחלט לאשר לצה"ל להרחיב את הפעולה הקרקעית בלבנון וליצור אזור ביטחוני מיוחד ברוחב 6 קילומטרים. בעקבות הדיון הזה החל השלב השלישי של המלחמה, שבמהלכו חלה עליית מדרגה משמעותית באופי הפעילות של כוחות היבשה בלבנון. בחלק האחרון של השלב הזה, לקראת סיומה של המלחמה, התכוונה ישראל לפעול נגד הרקטות קצרות הטווח של הארגון באמצעות מהלך קרקעי בהיקף נרחב, לליבה המבצעית של חזבאללה מזרם לנהר הליטאני.

ב-9 באוגוסט אישר הקבינט הביטחוני תמרון משמעותי של צה"ל בלבנון. בינתיים נמשכו המגעים הדיפלומטיים למציאת פתרון מדיני לעימות ולמחרת, סוכם נוסח הטיוטה להצעת החלטה של מועצת הביטחון בעניין הפסקת האש. ב-11

הרמטכ"ל לשעבר דני חלוץ. ראה בתגובת ישראל לחטיפה נקודת מפנה בהתייחסותה של ישראל לבעיית חזבאללה, ולאחריותה של ממשלת לבנון לבעיה

בדרג הצבאי הבכיר.

ההנחיות הראשונות שניתנו לצבא לא התייחסו באופן מפורש לצורך להביא במהירות להפסקת שיגורי הרקטות קצרות הטווח דווקא. באופן כללי ניתן, כנראה, לקבוע כי גם הדרג המדיני וגם הדרג הצבאי הבכיר המעיטו בחשיבותן של הרקטות קצרות הטווח והחמיצו, במידה רבה, את מקומן המרכזי בתפישה של חזבאללה. המודעות לכך שהעורף הישראלי יספוג מטחים של רקטות הייתה קיימת ללא ספק, ואף הודגשה בדיונים הפנימיים ובהתבטאויות הפומביות, אך נראה שמקבלי ההחלטות הפחיתו בחשיבות העניין.

כיצד הופעל הכוח הצבאי?

בשלב הראשון של המלחמה פעל צה"ל בעיקר כדי לנטרל את יכולותיו האסטרטגיות של חזבאללה, ולאותת לארגון כי חל שינוי יסודי במדיניותה של ישראל. השלב הזה, שבו פעל כמעט רק הכוח האווירי, נמשך כשבוע מתחילת המלחמה ועד 19 ביולי. אחד המאפיינים המובהקים של השלב הזה, היה התמיכה הרחבה שלה זכתה הפעולה הצבאית – הן בדעת הקהל הישראלית והן בזו הבינלאומית.

בלילה שבין 12 ביולי ל-13 ביולי, שבו נערכה התקיפה המקדימה על מערך הרקטות לטווח בינוני, סימן את החלטת ישראל להגיב בעוצמה רבה על פעולת החטיפה. מבצע זה היה שיאו של מאמץ מודיעיני ומבצעי שנמשך שנים. בתוך פחות משעה הושמדו עשרות משגרים ניחים של רקטות, שהוסתרו בבתים של פעילי חזבאללה ומשפחות שיעיות בדרום לבנון. המערך הזה נפגע קשות, יצא מכלל פעולה ולא בא לידי ביטוי

נדרשת בניסבות המיוחדות של העימות. הם ניסו, אפוא, לגרום לחזבאללה (ובמידת מה גם ללבנון) נזק משמעותי שיוביל אותו להימנע מפעולות חטיפה בעתיד ויבטיח תקופת שקט.

הכוח האווירי נתפס ככלי היעיל ביותר לעניין הזה, וההערכה הייתה שהפעלתו אכן תגרום לאותו נזק שיוביל להרתעה. עם זאת, לא הצליח הכוח האווירי להתמודד עם האופן שבו הפגין חזבאללה את שרידותו, ועם ההשלכות שהיו לירי הרקטות המתמשך על התחושות של הציבור בישראל. גם ההפעלה של כוחות היבשה, שהייתה מאוחרת ומהוססת, לא הצליחה להתמודד עם האתגר. התוצאה הייתה שלאחר המלחמה שררה בציבור הישראלי תחושות חזקות של אכזבה ותסכול, שנבעו בעיקר מן הפער הגדול שבין הציפיות לניצחון במלחמה לבין תוצאותיה. לישראל היה זמן כמעט בלתי מוגבל, ובראשיתה זכתה הפעילות הצבאית לקונצנזוס כמעט מוחלט. בסיומה של המלחמה התברר, כי בניגוד לציפיות חזבאללה עומד על רגליו ולא יפורק מנשקו. כתוצאה מכך, הגישה הכללית הייתה שישראל נכשלה במלחמה ולפיכך כושר ההרתעה שלה נפגע באופן משמעותי.

עם זאת, ככל שעבר הזמן, התברר כי קיימת גם גישה אחרת שלפיה כושר ההרתעה של ישראל דווקא התחזק, והיא מביאה כהוכחה לכך את השנים שלאחר המלחמה, שבהן לא פעל חזבאללה כנגד ישראל. הגישה גורסת שהיעדים הריאליים של המלחמה, בניגוד לציפיות המוגזמות, אכן הושגו.

בהיבטים הטקטיים יותר, אין ספק שישראל הצליחה להפגיע את חזבאללה ולגרום לו נזק משמעותי. מספר פעילי חזבאללה שנהרגו, עמד על יותר מ-600. זה היה מחיר כבד מאוד לארגון, שבמשך שנות קיומו לא איבד לוחמים רבים. לכל אלה הצטרפה פגיעה כלכלית משמעותית בארגון, שאיבד אמצעי לחימה יקרים ותשתיות חיוניות. המלחמה הביאה גם לפגיעה קשה בסמל לריבונותו בבירות, ובמרכז העצבים

המרכזי של הארגון. מערך המוצבים שבנה חזבאללה לאורך הגבול עם ישראל נהרס, המערך התת-קרקעי שהקים נחשף ומערכי הרקטות שלו, לטווח הבינוני ולטווח הארוך, נפגעו באופן משמעותי. מזב"ל הארגון, חסן נצראללה (נשמע: נסראללה) נאלץ להסתתר בשנים שלאחר המלחמה מחשש שישראל תנסה להתנקש בחייו, והמעייט בהופעות פומביות. הכפריים השיעיים, עיקר עוצמתו, ספגו נזק משמעותי. גם ללבנון נגרם נזק רב שנאמד, על-ידי מקורות לבנוניים, בכמה מיליארדי דולרים.

בהיבט אסטרטגי יותר, מצביעה הגישה על השקט ששרר בגבולה הצפוני של ישראל בשנים שלאחר המלחמה וקושרת אותו, לפחות בחלק מן התקופה הזאת, עם תוצאותיה של המלחמה, ובעיקר לנזק שנגרם לארגון עצמו וללבנון כולה. ואכן, חזבאללה נאלץ להבליג, בשנים שלאחר המלחמה, על שורה של מכות כואבות שאותן ייחס לישראל, בין היתר הריגת הדמות הצבאית הבכירה בארגון, עמאד מע'ניה (נשמע: מורניה), ב-2008 ועל תקיפות רבות על מתקנים, שיירות וכלי רכב שהעבירו אמל"ח מסוריה ללבנון. הדרך היחידה שבה ניסה

באוגוסט בשעה 16:40, בעת שהתקיימו הדיונים במועצת הביטחון, אישר ראש הממשלה לבצע את המהלך הקרקעי הרחב בדרום לבנון. בשעה 21:00 החל המבצע. במקביל, סיכמו המדינות החברות במועצת הביטחון את נוסח הטיוטה להצעת החלטת בעניין הפסקת-האש.

ב-12 באוגוסט נמשך המהלך הקרקעי הרחב של כוחות היבשה בלבנון. לקראת השעה 3:00 לפנות בוקר, קיבלה מועצת הביטחון של האו"ם פה אחד את החלטה מס' 1701 שקראה להפסקת פעולות האיבה, ולשיגור 15,000 חיילי או"ם חמושים לדרום לבנון. למחרת, הודיעה גם ממשלת ישראל על קבלת החלטה. משמעותה של החלטה הייתה, למעשה, הפסקת המהלך המתמדי של כוחות היבשה בלא שהושגו כל יעדי. ב-1 באוקטובר עזבו כוחות צה"ל את שטח לבנון.

כיצד פעל חזבאללה?

חזבאללה הופתע אמנם מכך שהחטיפה הובילה למלחמה, אך הכין את עצמו בשנים שקדמו לה לעימות שיתרחש בדפוסים הדומים לאלו שאכן התרחשו בפועל. הרעיון שהסדיר את בניין הכוח של חזבאללה, היה כאמור ניצחון באמצעות אי הפסד. למעשה, כל מה שנדרש מהארגון היה לשרוד, ובעיקר להפגין את שרידותו.

מערך הרקטות לטווח קצר שיגר במהלך המלחמה כ-3,500 רקטות בקוטר 107 מ"מ ו-122 מ"מ. הרקטות שוגרו הן מתוך הכפרים, הן משטחים פתוחים והן מהמתחמים המיוחדים שבנה חזבאללה. המאמץ האווירי נגד הרקטות האלה לא הביא לתוצאות כלשהן, שכן חתימת השיגור שלהן נמוכה מכדי שניתן יהיה לפעול נגדן באמצעות הכוח האווירי. לעומת זאת, מאמץ הציוד מול משגרי הרקטות הניידים לטווח בינוני היה מוצלח, והושמדו כמעט כל המשגרים שירו. ההישגים האלה הביאו

לכך שמערך רקטות ה-220 מ"מ נפגע באופן משמעותי ביותר, וכך גם מערך רקטות ה-302 מ"מ.

מטרתו של מאמץ הלחימה של חזבאללה בקו המגע עם כוחות היבשה של צה"ל, הייתה לגרום למספר רב ככל האפשר של נפגעים, ובמקביל להאט את קצב ההתקדמות של הכוחות-זאת כדי לאפשר את ירי הרקטות המתמשך לשטח ישראל. רוב הלחימה של חזבאללה התבססה על ירי של טילים נגד טנקים ומרגמות, ועל הטמנת מטענים בצירי התנועה. נדיר היה למצוא כוחות מתמרנים של חזבאללה שנלחמו באופן ישיר בכוחות צה"ל.

תוצאות המלחמה במבט לאחור

במבט מפוכח, נראה שיציאת ישראל למלחמה שיקפה בכל זאת כמה תובנות משמעותיות, בנוגע לשינויים במאפייני המלחמה ובסביבה האסטרטגית והאופרטיבית. מקבלי החלטות בישראל הבינו, כי התשומות הנדרשות להכרעתו של חזבאללה הן גדולות מאלה שהיו מוכנים להשקיע, והעריכו שהכרעה כזאת גם אינה

המשיכה ישראל להילחם. הפעלת הכוח הישראלי המחישה לחזבאללה את הקושי שלו להתמודד עם התמשכות הלחימה והבהירה לו, כי ככל שעובר הזמן ישראל מצליחה לגרום לנזק נוסף. במובן זה, הייתה מלחמת לבנון השנייה אירוע למידה משמעותי גם עבור חזבאללה. הלמידה לא הובילה את הארגון לשנות את תפיסתו לאחר המלחמה, אבל הביאה להצטיידות חסרת תקדים באמצעים שאותם העריך הארגון ככאלה שיוכלו לממש את התפישה ביתר הצלחה. הצטיידות זאת אף העלתה בארגון רעיונות שלפיהם יש היגיון בקיצור משך הלחימה, כדי למנוע מישראל להביא לביטוי את יכולותיה.

סיכום

מלחמת לבנון השנייה הייתה, בראש ובראשונה, אירוע למידה משמעותי לשני הצדדים. ישראל וחזבאללה למדו ממנה לקחים משמעותיים שהסדירו, במידה רבה, את היחסים האסטרטגיים ביניהם בעשור האחרון. חזבאללה למד על הקושי להעריך את תגובותיה של ישראל, על הנזק שנגרם כתוצאה מהפעלת עוצמתה הצבאית בעימות בעצימות גבוהה ועל הבעייתיות של תפיסתו האופרטיבית בעימות כזה. ישראל למדה על המחיר הכבד של כל יממת לחימה בעידן, שבו אין ביכולתה להפסיק לחלוטין את ירי הרקטות לשטחה.

פרסום אסטרטגיית צה"ל בתחילת 2016 מלמד כי הרעיון של מבצע הרתעה, למרות בעיותיו, נמצא עדיין במרכז של החשיבה האסטרטגית של ישראל. בהקשר הזה, הלך העיקרי ממלחמת לבנון השנייה, הוא שמבצעים כאלה מחייבים, בראש ובראשונה, תיאום בין הפעולה המדינית לפעולה הצבאית. העניין הזה שונה באופן מהותי ממבצעי הכרעה שבהם הוסדרו, באופן מסורתי, היחסים בין תחומי הפעולה השונים באופן טורי, כאשר הפעולה הצבאית הייתה אמורה לייצר תנאים לפעולה המדינית. מבצעי הרתעה מחייבים רמת תיאום גבוהה יותר, והפעולה המדינית בהם אמורה להיות משולבת לחלוטין בפעולה הצבאית. ישראל התקשתה לייצר את התיאום הזה ברמה הנדרשת, עד לשלבים האחרונים של המלחמה שבהם אכן נוצר תיאום כזה. עניין נוסף שמחייבים מבצעי ההרתעה, הוא מודיעין הכולל את הערכת האויב את מצבו שלו.

לבסוף, המלחמה מלמדת גם על הקושי להעריך את תוצאותיהם של עימותים צבאיים בעידן הנוכחי. מלחמת לבנון השנייה חשפה כשלים וליקויים רבים. עם זאת, בדיעבד, תוצאותיה של המלחמה היו טובות יותר מכפי שהוערך בישראל מיד בסיומה. העניין הזה מחייב התבוננות לא רק באירועים בעלי אופי דומה דרך פרספקטיבה המביאה בחשבון את השינויים במאפייני המלחמה, אלא גם - ואולי בעיקר - דרך פרספקטיבה המתאימה להערכת התוצאות האלה. בהיעדר ניצחון ברור וחד משמעי, במבצעים שתכליתם להשיג הרתעה - פרספקטיבה יכולה להיווצר רק כעבור זמן. פרספקטיבה כזאת מחייבת להבחין, ככל שניתן, בין האירועים והתחושות במהלך הלחימה לבין השפעותיה בטווח הבינוני ובטווח הארוך.

חזבאללה לפעול כנגד ישראל, הייתה באמצעות פיגועים בחו"ל. שורה של פיגועים כאלה סוכלו במשך הזמן, אך לבסוף הצליח חזבאללה לבצע ביולי 2012 פיגוע, כנגד תיירים ישראלים בבורגס שבבולגריה.

בנוגע לחזבאללה - את השקט הכמעט מוחלט בגבול לבנון עד 2011 ניתן אכן לייחס, בראש ובראשונה, לתוצאותיה של מלחמת לבנון השנייה ולהבנה של הארגון את משמעויותיה. לאחר מכן, הצטרפה הטלטה האזורית לגורמים המרסנים את חזבאללה, שכן אילצה אותו להתמודד עם כמה זירות פעילות. לנוכח המלחמה בין משטרו של שאר אל-אסד למדינה האסלאמית ולשלל ארגוני המורדים הסונים, גברה מעורבותו של חזבאללה בסוריה במטרה לשמר את שלטונו של אסד ולמנוע זליגה של הלחימה ללבנון.

העמקת המעורבות בסוריה הגבירה את רתיעת חזבאללה ממלחמה עם ישראל, והארגון נאלץ להשלים עם שורה של פעילויות התקפיות נגדו בשטח סוריה, שאותן ייחס לישראל.

בתחילת 2013 אף סימן נצראללה באופן פומבי את השלמתו של חזבאללה עם הפעילויות האלה, אך הגדיר את שטח לבנון כמרחב שונה שפגיעה בו תגרור תגובה הולמת. ואכן, שני אירועים שהתרחשו ב-2014 (פיצוץ מחסן אמל"ח סמוך לגבול סוריה, והריגת פעיל של הארגון בפיצוץ מתקן האזנה בעדלון) הובילו אותו - לראשונה מאז מלחמת לבנון השנייה - לבצע שני פיגועי גבול בניסיון להרתיע את ישראל משינוי נוסף של כללי המשחק. פיגוע גבול נוסף, שהקשרו דומה, התרחש לאחר תקיפה ברמת הגולן שבה נהרגו פעילים של חזבאללה וקצין איראני והביאה, לראשונה לאחר זמן רב, להריגת חיילי צה"ל. עם זאת, דומה שעל אף שחזבאללה היה נכון לשלם מחיר על פעילותו וללא ספק הסתכן בהסלמה רחבה - התוצאה הכוללת הייתה לשיעור רצונו.

שני הצדדים לא רצו במלחמה, בוודאי שלא בהיקף ובעוצמה כפי שהתפתחה. התופעה אינה חדשה, אך דומה שהיא מהווה מאפיין מובהק של התקופה הנוכחית, שמאופיינת בעיקר בהתרחשויות שהן תוצאה של התהוות ושל דינמיקה, שבבסיסן לא היה תכנון מוקדם ואף לא הגדרה של מטרה ברורה. גם חזבאללה לא היטיב להגדיר את מטרות המלחמה שלו, ותהליך קבלת ההחלטות של העומדים בראשו היה בעייתי. במסיבת עיתונאים ביום החטיפה דיבר נצראללה בעיקר על מטרות החטיפה עצמה והסביר, כי היא נועדה להביא לשחרורם של אסירים לבנונים ופולסטינים. מעיון בדבריו ברור לגמרי שמנהיג חזבאללה לא הבין כי הוא עומד בפני מערכה ממושכת, וכי תגובתה של ישראל אכן חרגה מציפיותיו. נצראללה אף התבטא בגילוי לב בעניין הזה לאחר המלחמה, והסביר כי טעה בהערכתו.

המלחמה המחישה לחזבאללה לא רק את הקושי לצפות את תגובותיה של ישראל, אלא גם את המבוי הסתום שאליו הובילה תפיסתו האופרטיבית. בהיעדר יכולת לגרום לישראל כאב משמעותי (מעבר לירי הרקטות ולהשפעותיו המורליות)

